

Łukasz Kaczmarczyk

Problematyka kulturowa w programach wybranych polskich partii politycznych

The cultural issues in the programs of selected Polish political parties

STRESZCZENIE:

W ARTYKULE ZAPREZENTOWANO PROGRAMY WYBRANYCH PARTII POLITYCZNYCH W POLSCE W ZAKRESIE POLITYKI KULTURALNEJ, PRZYJMUJĄC ZA CENTRALNE PUNKTY ANALIZY: MIEJSCE KULTURY W SPOŁECZEŃSTWIE POLSKIM Z UWZGLĘDNIENIEM PROCESÓW INTEGRACYJNYCH W EUROPIE W DOBIE GLOBALIZACJI, PODSTAWOWE WYMIARY INTERWENCJI WŁADZ PUBLICZNYCH W SFERZE KULTURY ORAZ POSTULATY ZWIĄZANE Z REALIZACJĄ POLITYKI MEDIALNEJ. POMIMO WYODRĘBNIENIA DWÓCH MODELI PROWADZENIA POLITYKI KULTURALNEJ (CENTRALISTYCZNEGO I LIBERALNEGO), DO KTÓRYCH ZALICZONO ODPOWIEDNIO: PiS, PSL, SLD, ZIELONI 2004 ORAZ PO I UPR, PRZEPROWADZONA ANALIZA WSKAZUJE NA RELATYWNIE DUŻY STOPIEŃ ZRÓŻNICOWANIA PROGRAMÓW W OBU GRUPACH, Z WŁAŚCIWYM DLA DANEJ PARTII NACHYLENIEM IDEOLOGICZNYM.

SŁOWA KLUCZOWE:

POLITYKA KULTURALNA, PARTIE POLITYCZNE, KULTURA, CENTRALIZACJA,

ABSTRACT:

THE AIM OF THE ARTICLE IS TO RECOGNIZE AND ANALYSE THE MODELS OF THE CULTURAL POLICY PRESENTED IN THE PROGRAMMES OF POLISH POLITICAL PARTIES. PROPOSED ACTIONS IN THE FIELD OF CULTURE ARE EXPLORED IN THREE BASIC AREAS: THE ROLE OF POLISH CULTURE IN THE INTEGRATED EUROPE AND IN THE GLOBALIZING WORLD, THE SPHERES OF PUBLIC INTERVENTIONS CONCERNING CULTURAL POLICY AND THE SUGGESTIONS RELATED TO THE MEDIA POLICY. DESPITE THE FACT THAT PRESENTED PROGRAMMES CAN BE DIVIDED INTO TWO MODELS: CENTRALIZED (LAW AND JUSTICE, POLISH PEOPLE'S PARTY, DEMOCRATIC LEFT ALLIANCE, GREENS 2004) AND LIBERAL (CIVIL PLATFORM, UNION OF REAL POLITICS), WE CAN OBSERVE THE RELATIVELY HIGH LEVEL OF VARIETY AMONGST BOTH GROUPS, WHICH IS EXPLAINED BY IDEOLOGICAL FACTORS.

KEYWORDS:

CULTURAL POLICY, POLITICAL PARTIES, CULTURE, CENTRALIZATION

Celem artykułu jest przedstawienie szerokiego spektrum poglądów polskich partii politycznych na temat roli i form prowadzenia polityki kulturalnej, ze szczególnym uwzględnieniem ich stosunku do znaczenia ingerencji władz publicznych w kształtowanie się zjawisk kulturowych. Analizie poddane zostaną tym samym przedstawione przez partię postulaty określenia miejsca kultury w społeczeństwie polskim oraz w kontekście globalnym, propozycje działań w obrębie polityki kulturalnej, jak i poglądy związane z rolą kultury w środkach społecznego komunikowania się.

Przyjęty w artykule podział na partie związane z centralizacyjnym lub liberalnym modelem prowadzenia polityki kulturalnej to próba systematyzacji zawartych w programach partii (często nielicznych) diagnoz i rekomendacji dotyczących kultury, co nie wyklucza jednak daleko posuniętego różnicowania się poglądów w obrębie tychże grup. Doboru partii dokonano nie tylko na podstawie oceny stopnia zdolności ugrupowania do oddziaływania na politykę kulturalną państwa (mierzonego wyborczym wynikiem), ale również odnosząc się do zakresu zainteresowania partii zagadnieniami kulturowymi i jej specyfikę na polskiej scenie politycznej.

Centralizacyjny model polityki kulturalnej

1. Program Prawa i Sprawiedliwości (PiS)

1.1. Kultura wobec polityki historycznej

Charakterystyczną cechą postulowanej przez PiS polityki kulturalnej jest jej umieszczenie w kontekście patriotyzmu, czego wyrazem ma być prowadzenie „nowoczesnej polityki historycznej, ukazującej Polsce i światu prawdę o dziejach naszego Narodu”¹, gdyż – zdaniem PiS – ma ona wyjątkowe znaczenie dla podtrzymania spójności narodowej oraz podnoszenia poziomu i jakości życia w Polsce². Implikacją tak rozumianej polityki kulturalno-historycznej jest nie tylko realizacja szeregu inicjatyw, m.in. ukierunkowanego na promowanie postaw patriotycznych i wspierającego edukacyjny, wychowawczy i kul-

W opinii PiS państwo powinno pozostać głównym „mecenaszem i inicjatorem przedsięwzięć w dziedzinie kultury”, wydatki na jej rozwój oraz ochronę dziedzictwa narodowego należy uznać tym samym za integralną część budżetu centralnego.

¹ *Nowoczesna, solidarna, bezpieczna Polska. Program Prawa i Sprawiedliwości*, Warszawa 2011, s. 21.

² *Kultura i media*, <http://www.programpis.org.pl/29,kultura-i-media.html> (dostęp 10.10.2011 r.).

turowy wymiar nauczania historii Polski programu „Patriotyzm jutra”, ale także budowa i rozwój narodowych instytucji kulturowych, do których zaliczyć należy: Muzeum Historii Polski³, Muzeum Ziemi Zachodnich⁴, Europejskie Centrum Solidarności, Muzeum Sztuki Nowoczesnej, czy Muzeum Historii Żydów Polskich.

1.2. Społeczeństwo informacyjne i polska specyfika kulturowa w dobie pop-kultury

Centralnym punktem wizji społeczeństwa Prawa i Sprawiedliwości jest kategoria społeczeństwa informacyjnego, definiowanego w płaszczyźnie kulturowej poprzez „otwartość na informację, umiejętność jej rozumienia i przetwarzania”⁵, wspieranie rozwoju w zakresie wytwarzania informacji w celu ułatwienia odbiorcom dostępu do niej, jak i nowe formy prezentacji informacji, tak, by były one „(...) zrozumiałe dla jak największej liczby obywateli”⁶. Partia dostrzega w powyższym koncepcie szansę na kulturowy rozwój Polski, którego fundamentem ma stać się zwiększenie partycypacji polskiego społeczeństwa w kulturze globalnej. W kontekście przykładów zaczerpniętych z kultury amerykańskiej i japońskiej, PiS formułuje postulat kultywowania – w dobie hegemonii kosmopolitycznej pop-kultury – polskiej odrębności kulturowej, fundowanej na wartościach narodowych⁷. Swoistą *differentia specifica* programu staje się także wezwanie polskich elit politycznych i kulturalnych do twórczego wpływu na „(...) kształt cywilizacji, politykę oraz kulturę (...) w wymiarze globalnym i europejskim”⁸ zgodnie z polskim doświadczeniem narodowym, czemu przeciwstawiono inercyjny mimetyzm łączony z bezkrytyczną akceptacją zachodnich wzorców kulturowych.

1.3. Państwo mecenasem kultury

W opinii PiS państwo powinno pozostać głównym „mecenaszem i inicjatorem przedsięwzięć w dziedzinie kultury”, wydatki na jej rozwój oraz ochronę dziedzictwa narodowego należy uznać tym samym za integralną część budżetu centralnego, czemu towarzyszy postulat powiązania wysokości nakładów na kulturę z osiąganym tempem wzrostu gospodarczego⁹. Mimo wskazań dotyczących ostrożnej decentralizacji zadań w ramach ad-

³ Jak czytamy w programie wyborczym z roku 2011, PiS postuluje wprowadzenie specjalnego programu rządowego, który miałby stworzyć gwarancje finansowe dla budowy tegoż muzeum. Tamże.

⁴ Inwestycja ta – wraz z Muzeum II Wojny Światowej – ma zostać zrealizowana po powstaniu Muzeum Historii Polski. *Nowoczesna, solidarna...*, dz. cyt., s. 155.

⁵ *Nowoczesna, solidarna...*, dz. cyt., s. 124.

⁶ Tamże.

⁷ W programie uwypuklono m.in. kulturowo uwarunkowaną skłonność polskiego społeczeństwa do podejmowania aktywności gospodarczej, stanowiącej fundament polskiej przedsiębiorczości. Tamże, s. 91.

⁸ Tamże, s. 61.

⁹ Nakłady te powinny osiągać jednak poziom „(...) co najmniej 1% wydatków państwa”, gdyż „(...) kultura jest dziedzina, w której inwestuje się w kapitał ludzki i która nie może być traktowana jako sfera socjalna”. Tamże, s. 154.

ministracji państwowej i racjonalnego przekazywania kompetencji samorządom terytorialnym¹⁰, partia dostrzega potrzebę szczególnego zaangażowania jednostek samorządu w działalność kulturową. Ich aktywność powinna stanowić swoistą przeciwwagę zarówno dla podległych Ministerstwu Kultury i Dziedzictwa Narodowego narodowych instytucji kultury, jak i szeroko pojętych podmiotów komercyjnych¹¹. Współpraca pomiędzy poszczególnymi poziomami administracji powinna bowiem owocować rozwojem kulturowej bazy materialnej, ukierunkowanym na realizację następujących celów sprzyjających powszechnemu uczestnictwu w kulturze wysokiej: „sala kinowo-teatralna w każdym mieście powyżej 40 tys. mieszkańców, sala operowa (koncertowa) w każdym mieście powyżej 100 tys. mieszkańców, wielofunkcyjna sala widowiskowa w każdym mieście powyżej 200 tys. mieszkańców”¹².

Wyrazem szczególnej roli państwa w kształtowaniu oblicza polskiej kultury – w opinii PiS – powinien być ponadresortowy charakter polityki historycznej, z wiodącą rolą Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego w jej ukierunkowaniu na upowszechnianie wśród młodzieży (także za granicą) wiedzy na temat istotnych wydarzeń i postaci w historii Polski¹³. Promocji państwa polskiego na arenie międzynarodowej ma służyć także – wspierana w ramach działań na szczeblu państwowym – kinematografia, jak i plany utworzenia miasteczka filmowego, co wydatnie poprawi warunki produkcji polskich filmów, stymulując podstawy współpracy z producentami zagranicznymi¹⁴.

W programie partii uwypukla się ponadto problematykę rozwoju – stanowiącego jedną z podstawowych dróg nabycia kompetencji kulturowych – czytelnictwa w kontekście współczesnej ekspansji komunikacji audiowizualnej, podejmując m.in. zagadnienie promocji czytelnictwa, szczególnie wśród najmłodszych odbiorców kultury, zwiększenia wydatków na zakup nowości bibliotecznych oraz wspierania przekładów dzieł polskiej literatury na języki obce. Całość uzupełnia propozycja budowy Wideoteki Narodowej, sprzyjającej upowszechnieniu zasobów o charakterze audiowizualnym, a także wprowadzenie bezpłatnego i nieograniczonego dostępu do narodowych zbiorów archiwalnych¹⁵.

Mimo wyraźnej roli państwa w finansowaniu przedsięwzięć kulturalnych, „(...) Prawo i Sprawiedliwość dostrzega potrzebę nowego określenia podstaw prawnych oraz warunków organizacji i finansowania instytucji kultury”¹⁶. Owa rekonstrukcja sposo-

¹⁰ PiS w kontekście proponowanych zmian w strukturze administracyjnej kraju odwołuje się do idei subsydiarności, wyrażając jednocześnie obawy przed „landyzacją” Polski, czemu ma przeciwdziałać uwypuklenie zasady jednolitości i niepodzielności kraju oraz wzmocnienie nadzorczych kompetencji wojewody. Por. tamże, s. 88n.

¹¹ Tamże, s. 88.

¹² Tamże, s. 155.

¹³ Tamże, s. 154n.

¹⁴ Tamże, s. 155n.

¹⁵ Tamże, s. 156.

¹⁶ Tamże.

bów finansowania ukierunkowana jest na zwiększenie samodzielności podmiotów sfery kulturowej, m.in. poprzez upowszechnianie funkcjonowania rad powierniczych, a także przejrzystą regulację zasad sponsoringu kultury, z uwzględnieniem korzyści wypływających z partnerstwa publiczno-prywatnego.

1.4. Kultura w przestrzeni medialnej

Przedstawiona w programie PiS misja mediów koncentruje się na ich roli w upowszechnianiu polskich wartości patriotycznych, tradycji narodowej oraz dorobku naukowo-kulturowego, promowania twórczości artystycznej, poprawnej polszczyzny, tworzenia warunków pluralistycznej debaty publicznej, jak i „(...) współtworzenia i upowszechniania, także poza granicami kraju, nowych wartości kultury i atrakcyjnego obrazu naszego kraju”¹⁷. Właściwą realizację owych zadań – w opinii PiS – mogą zapewnić wyłącznie samodzielne i prężnie działające instytucje publiczne, zatrudniające profesjonalną kadrę dziennikarską, które mogą przeciwstawiać się zagrożeniom związanym z grantowym wspieraniem przejmowania części misji publicznej przez media komercyjne¹⁸. Próby marginalizacji mediów publicznych partia ocenia jako „zamach na dobro wspólne, godzący w fundamenty polskiej racji stanu”¹⁹.

Warto również zwrócić uwagę na programowe wezwanie do kontestacji obecnej w mediach, a nacechowanej „aksjologiczną pustką”, antykultury, której przejawy w postaci wulgarności, nihilizmu oraz dominacji sfery ludycznej przesłaniają w środkach masowego komunikowania „sprawy dotyczące dobra wspólnego”²⁰. Partia postuluje tym samym konieczność skuteczniejszego egzekwowania regulacji prawnych mających na celu „ochronę młodego pokolenia przed demoralizacją”²¹ w przestrzeni medialnej.

2. Program Polskiego Stronnictwa Ludowego (PSL)

2.1. Kultura narodowa w integrującej się Europie

Kultura narodowa odczytywana jest w programie PSL²² w kontekście wymiaru europejskiego, ze szczególnym wskazaniem na promocję polskich wartości i kultury jako warunku sine qua non „umacniania dialogu międzykulturowego” i zachowania konstytuującej Unię Europejską zasady jedności w różnorodności²³.

¹⁷ Tamże, s. 60.

¹⁸ Tamże, s. 157.

¹⁹ PiS pozytywnie ocenia praktykę pobierania abonamentu radiowego i telewizyjnego jako formę finansowania mediów publicznych, wskazuje jednak na konieczność poprawy regulacji prawnej, głównie z uwagi na niski poziom ściągalności opłaty. Tamże.

²⁰ Tamże, s. 65.

²¹ Tamże, s. 158.

²² Brak bezpośrednich odniesień do zagadnień kulturowych w najnowszym programie PSL: *Człowiek jest najważniejszy. Program Wyborczy*, Warszawa, sierpień 2011.

²³ *Polskie Stronnictwo Ludowe wobec problemów i wyzwań dla Polski*, w: *Dokumenty X Kongresu PSL*, Warszawa, 8 listopada 2008, http://www.psl.org.pl/upload/pdf/dokumenty/Dokumenty_X_Kongres_PSL/Ps11.p

Z racji tego, iż „przedmiotem szczególnej troski państwa muszą być cywilizacyjne i kulturalne warunki życia mieszkańców wsi i małych miast”, w przekonaniu PSL rozwiniętą sieć instytucji kulturalnych na terenach wiejskich należy uznać za nieodzowny element osiągania zrównoważonego rozwoju kraju.

2.2. Regionalny i lokalny wymiar działalności kulturalnej państwa

Stanowisko partii wobec zakresu sektora państwowego prezentuje deklaracja, iż „(...) nie wszystkie dziedziny życia społeczno-gospodarczego można organizować według reguł gospodarki rynkowej. Nie wszystkie one powinny być prywatyzowane. Potrzebny jest też sektor państwowy w kluczowych (podkreślenie - ŁK) gałęziach gospodarki, profesjonalnie zarządzany i efektywnie działający”²⁴. Integralna analiza programu pozwala przypuszczać, iż Stronnictwo rezerwuje dla państwa pewną przestrzeń aktywności również w sferze kultury, choć nie wyklucza to wspierania samorządności oraz społecznej aktywności obywatelskiej, także w zakresie kultury.

Z racji tego, iż „przedmiotem szczególnej troski państwa muszą być cywilizacyjne i kulturalne warunki życia mieszkańców wsi i małych miast”²⁵, w przekonaniu PSL rozwiniętą sieć instytucji kulturalnych na terenach wiejskich należy uznać za nieodzowny element osiągania zrównoważonego rozwoju kraju, w którym wszystkim obywatelom zapewnia się równy dostęp m.in. do dóbr kulturowych. Za swoiste wyzwanie partia przyjmuje zacieranie się kulturowych granic między miastem a wsią, wynikające z licznych migracji²⁶.

Obszary wiejskie powinny pozostawać tym samym szczególnym przedmiotem działań państwa i samorządów, również w sferze kultury, PSL zaś aspiruje do roli politycznego przedstawiciela regionów w ich aktywności gospodarczej i kulturowej²⁷. Program partii wskazuje również na konieczność wspierania gospodarstw rodzinnych wraz z ich wymiarem kulturowym, jako „miejsca kultywowania tradycji ludowej (...) oraz przywiązania do ojczystej ziemi”²⁸.

df (dostęp 10.10.2011 r.), s. 15.

²⁴ Tamże, s.18.

²⁵ Tamże.

²⁶ Tamże, s. 19.

²⁷ Tamże, s. 27.

²⁸ *Uchwała nr 10/2008 X Kongresu Polskiego Stronnictwa Ludowego z dnia 8 listopada 2008 roku w sprawie odbudowy spółdzielczości rolników*, w: *Dokumenty...*, dz. cyt., s. 39.

2.3. Kultura w polityce medialnej

W opinii PSL, media elektroniczne, będące spadkobiercami tradycji prasowych, „ponoszą największą odpowiedzialność za poziom kultury politycznej i upowszechnianie osiągnięć współczesnej kultury”²⁹, co w szczególności sposób zobowiązuje je do przestrzegania norm etycznych, jak i „uwzględniania (w swej działalności – przyp. ŁK) wartości humanistycznych i wysokich standardów artystycznych”³⁰. Negatywnie tym samym ocenić należy procesy komercjalizacji mediów, prowadzące – poprzez maksymalizację zysków z działalności reklamowej – do obniżenia poziomu oferty programowej i pominięcia potrzeb dzieci, osób starszych, ludności z terenów wiejskich oraz „grup o wysokich aspiracjach intelektualnych”.

Partia – w imię równego dostępu do mediów oraz kultury³¹ – postuluje aktywny udział sektora państwowego w owej sferze, który poprzez odpowiednią politykę koncesyjną powinien dążyć do równomiernego rozwoju infrastruktury telekomunikacyjnej na terenie całego kraju, zaprzestając uprzywilejowania ośrodków wielkomiejskich. Ponadto w programie wskazano na potrzebę upodmiotowienia społeczności regionalnych, składając na barki lokalnych mediów zadanie „aktywizacji lokalnych elit i środowisk twórczych”³².

3. Program Sojuszu Lewicy Demokratycznej (SLD)

3.1. Egalitaryzm i demokracja w zakresie dostępu do kultury

Istotnym elementem programu SLD jest konstatacja, iż swobodny i równy dostęp do kultury – stanowiącej dobro wspólne – determinuje jakość życia obywateli. Deklaracja programowa partii mówi o „działaniu dla i w imieniu tych wszystkich, którzy z obiektywnych przyczyn społecznych i kulturowych nie znajdują swego miejsca, zwłaszcza na rynkach pracy, edukacji, dobrobytu, wartości i ekspresji”³³. Celem działania państwa w sferze kultury musi zatem stać się stworzenie i ugruntowanie fundamentów „demokracji kulturalnej”, w której dostęp do kultury pozostanie niezależny od majątkowego statusu obywateli³⁴.

Z tego względu SLD kładzie szczególny nacisk na problem wykluczenia społecznego, obejmującego także problematykę dyskryminacji w zakresie dostępu do dóbr kultury, domagając się podjęcia działań takich, „(...) aby z rezultatów rozwoju gospodarczego, kulturowego, cywilizacyjnego, wymagającego aktywności różnych władz publicznych, z otwartości Polski na świat, korzystać mogło całe społeczeństwo, a nie tylko uprzywile-

²⁹ *Rezolucja nr 3 X Kongresu Polskiego Stronnictwa Ludowego z dnia 8 listopada 2008 r. w sprawie: polityki państwa wobec mediów oraz ich roli w rozwoju kultury i demokracji*, w: *Dokumenty...*, dz. cyt., s. 46.

³⁰ Tamże.

³¹ Celowi temu podporządkowany jest także postulat finansowego wspierania najuboższych rodzin w kontekście nabywania najnowszych odbiorników i sprzętu elektronicznego.

³² Tamże, s. 47.

³³ *Konstytucja Programowa SLD*, http://www.sldkkoze.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=100&Itemid=105 (dostęp 24.08.2011).

³⁴ *Tezy z konferencji „Równy dostęp do wiedzy i kultury”, 2 czerwca 2006 [w:] Zeszyt Programowy SLD, 1 stycznia 2006 – 31 maja 2007*, Warszawa 2007, <http://sld.kielce.pl/dokumenty/zeszyt.pdf> (dostęp 10.10.2011 r.), s. 23.

jowane grupy”³⁵. W rezultacie partia wyraża zaniepokojenie z uwagi na dramatycznie spadający poziom powszechnego uczestnictwa w kulturze, podkreślając, iż „sprawy kultury powinny stać się w większym stopniu, aniżeli dzieje się to dziś, przedmiotem zainteresowania, analizy i skutecznego działania władz publicznych wszystkich szczebli”³⁶.

Rozwój kultury powinien jednak następować w neutralnym światopoglądowo państwie, do czego – w przekonaniu partii – ma przyczynić się m.in. ograniczenie wpływu Kościoła na życie publiczne, gdyż „(...) właściwa kulturze wolność artystyczna może rozwijać się jedynie w warunkach braku wpływu państwa na aksjologiczne wybory jednostek”³⁷. SLD przeciwstawia się także jakimkolwiek próbom cenzurowania działalności twórczej, zarówno w wymiarze politycznym, jak i religijnym³⁸.

Deklarowana chęć podjęcia wysiłku w celu „technologicznego i kulturowego otwarcia Polski na świat”, ma prowadzić do stymulacji aktywności konstytuujących społeczeństwo obywatelskie organizacji pozarządowych, ruchów o charakterze nieformalnym i jednostek³⁹. W programie przyjętym w 2011 r. zaproponowano powołanie Rady Kultury Polskiej, która ma stanowić ciało doradcze lub opiniodawcze, funkcjonujące przy Sejmie RP lub Radzie Ministrów, ukierunkowane na zapewnienie stałego kontaktu i możliwości konsultacji z elitą kulturalną i intelektualną, „(...) nie mogą bowiem powtórzyć się zjawiska z ostatnich lat, kiedy to twórcy szukając kontaktu z rządzącymi uciekać się muszą do listów otwartych czy płatnych ogłoszeń w prasie”⁴⁰.

3.2. Aktywna rola państwa w sferze kultury

Centralnym punktem programu SLD odnośnie do kultury jest przekonanie, że „mecenat kulturalny państwa jest konieczny i nie może być podważany”⁴¹. Państwo bowiem nie powinno wycofywać się z aktywnego udziału w jej tworzeniu i podtrzymywaniu,

³⁵ *Deklaracja wyborcza Sojuszu Lewicy Demokratycznej. Człowiek – Dom – Praca. Samorząd 2010*, <http://www.sld.silesia.pl/pl/wiadomosci-z-kraju/deklaracja-wyborcza-sojuszu-lewicy-demokratycznej-czlowiek-dom-praca-samorzad-2010> (dostęp 10.10.2010 r.).

³⁶ *Jutro bez obaw. Program dla Polski*, Komitet Wyborczy SLD, Warszawa 2011, s. 172. SLD deklaruje, iż program partii w sferze kultury opiera się na art. 6 i 73 Konstytucji RP (odpowiednio: „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju. Rzeczpospolita Polska udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym” oraz „Każdemu zapewnia się wolność twórczości artystycznej, badań naukowych oraz ogłaszania ich wyników, wolność nauczania, a także wolność korzystania z dóbr kultury”).

³⁷ K.T. Toeplitz w „Zeszyty Programowy” wskazuje na konieczność „przeciwdziałania klerykalizacji polskiej kultury”, która powinna czerpać z wzorców racjonalistyczno-oświeceniowych. *Tezy z konferencji...*, dz. cyt., s. 23.

³⁸ *Konstytucja Programowa...*, dz. cyt.; *Jutro bez obaw...*, dz. cyt., s. 173.

³⁹ Tamże, s. 1. Według programu przedstawionego w 2001 r. mecenat nad kulturą w nowoczesnym państwie powinien opierać się na „(...) współodpowiedzialności władzy publicznej i obywateli za ochronę dziedzictwa kulturalnego, rozwój twórczości, jakoś polskiej kultury i sztuki oraz utrzymanie jej zdolności do udziału w światowym dialogu kulturalnym. *Program Wyborczy Koalicji SLD i UP 2001*, <http://www.sld.org.pl/program/p-r-m-a-7597/dokumenty.htm> (dostęp 24.08.2011 r.).

⁴⁰ *Jutro bez obaw...*, dz. cyt., s. 172.

gdyż „nie wszystkie sprawy rozstrzyga wolny rynek”, co daje podstawy do formułowania postulatów ochrony kultury przed komercjalizacją. Władza publiczna powinna jednocześnie pozostać „nowoczesna”, w rozumieniu partii – rozwijająca m.in. możliwość wykorzystywania całości dorobku naukowego, technologicznego i kulturowego dla dobra wszystkich obywateli⁴². SLD uwzględnia również konieczność rozwoju mecenatu samorządów nad twórczością kulturalną, czemu służyć ma „lepszy i efektywniejszy podział zadań i odpowiedzialności w sferze kultury pomiędzy państwem i samorządami”, mający kształt swoistego „paktu spajającego aktywność władzy centralnej i lokalnej”⁴³.

Wśród relewantnych czynników poprawy sytuacji polskiej kultury SLD uwypukla konieczność interwencji państwa w następujących obszarach:

- zwiększenie ilości organizacji kulturalnych korzystających z „1%”⁴⁴;
- poprawa jakości zabezpieczeń oraz ochrony twórczości intelektualnej i artystycznej (w tym: amatorskiej);
- funkcjonowanie narodowego wydawcy, „by dostęp do klasyki był zawsze możliwy”⁴⁵;
- wspieranie zarówno rodzimej twórczości artystycznej, jak i troska o polskie dziedzictwo kulturowe, także poprzez rozwój współpracy międzynarodowej⁴⁶;
- utrwalenie szczególnej pozycji narodowych instytucji kultury, wyznaczających standardy artystyczne i organizacyjne w polskiej kulturze⁴⁷;

⁴¹ Tamże. Jak czytamy w dokumencie „Otwarta kultura”: „Lewica widzi kulturę artystyczną jako niezbywalny element życia i rozwoju jednostki i społeczeństwa, jako najważniejszą i niezastąpioną formę publicznego dyskursu o uniwersalnych wartościach etycznych i estetycznych, jako instrument cywilizacyjnego postępu. Sztukę postrzegamy jako obszar dialogu z innymi kulturami, jako sposób otwierania się na świat i pełnowymiarowego w nim uczestnictwa. Tak rozumiana sztuka jest jednocześnie źródłem tożsamości narodu, zwierciadłem jego historii, szansą na rozumienie przeszłości oraz gwarancją rozwoju społecznego i ekonomicznego. Z tego przeświadczenia wyprowadzamy zadanie państwa w zakresie ochrony duchowego i materialnego dorobku kultury narodowej i zobowiązanie do szczególnej troski o rozwój, ochronę oraz popularyzację kultury wyższej, niekomercyjnej, we wszystkich dziedzinach twórczości”. *Otwarta kultura. Kultura i dziedzictwo narodowe w programie SLD*, www.sld.org.pl/download/index/biblioteka/433 (dostęp 10.10.2011 r.), s. 4.

⁴² *Konstytucja Programowa...*, dz. cyt., s. 5. Zdaniem R. Skąpskiego, b. wiceministra kultury, naturalnym „sprzymierzeńcem” książek powinny stać się nowe media i technologie informacyjne. Z tego względu SLD uwypukla konieczność podjęcia działań na rzecz zwiększenia punktów dostępu do Internetu. *Tezy z konferencji...*, dz. cyt., s. 25.

⁴³ *Jutro bez obaw...*, dz. cyt., s. 175.

⁴⁴ SLD wskazuje także na istotną rolę systemu dotacji dla instytucji artystycznych w celu realizacji programów edukacyjnych dla dzieci i młodzieży. Tamże, s. 174.

⁴⁵ *Tezy z konferencji...*, dz. cyt., s. 25.

⁴⁶ „Kultura polska, instytucje i organizacje ją tworzące czy upowszechniające muszą być otwarte na poznanie i przyswajanie tego, co w dawnej i obecnej kulturze europejskiej i światowej uznaje się za wartościowe i niezbędne współczesnemu inteligentowi”. Z drugiej strony istotne jest również upowszechnianie polskiej kultury za granicą na sposób „powiązany z systemem promocji polskiej myśli naukowej, gospodarki i walorów turystycznych Polski”. *Jutro bez obaw...*, dz. cyt., s. 173n.

- wsparcie dla rozwoju czytelnictwa i kinematografii m.in. poprzez egzekwowanie ustawowych zobowiązań do utrzymywania bibliotek w gminach i powiatach⁴⁸,
- prowadzenie w porozumieniu z organizacjami pozarządowymi działań na rzecz promocji czytelnictwa, czy zwiększenie państwowych subwencji do produkcji filmowej;
- dostrzeżenie roli przemysłów kulturalnych jako czynnika rozwoju gospodarczego oraz wzrostu zatrudnienia;
- zdefiniowanie i uregulowanie form sponsorowania wydarzeń kulturalnych przez inwestorów⁴⁹, np. w ramach „zobowiązania inwestorów, których inwestycje ingerują w przestrzeń publiczną, do przeznaczenia określonej części wydatkowanych środków na nakłady związane ze sztuką kształtującą przestrzeń publiczną powiązaną z daną inwestycją”⁵⁰.

SLD wskazuje na konieczność przeciwdziałania spychaniu na margines życia kulturalnego ludzi starszych, postulując wprowadzenie karty seniora, która gwarantowałaby wstęp na imprezy kulturalno-sportowe emerytom i rencistom, pozbawionym dostępu do kultury z uwagi na niskie świadczenia oraz „(...) wspieranie aspiracji tych osób do udziału w amatorskim ruchu artystycznym i procesach edukacyjnych, takich jak uniwersytety trzeciego wieku”⁵¹.

W celu zwiększenia kulturalnej świadomości młodych wskazuje zaś na konieczność prowadzenia systematycznej i rzetelnej edukacji w dziedzinie kultury⁵², czemu służyć ma m.in.: wspieranie artystycznie utalentowanej młodzieży, uczniów i studentów szkół artystycznych, „(...) przywrócenie zajęć szkolnych nauczających rozumienia kultury (wiedza o muzyce, plastyce, teatrze, filmie, współczesnej literaturze)”⁵³, jak i „(...) reanimacja wychowania estetycznego i artystycznego w szkołach wszystkich szczebli”⁵⁴.

Wezwaniu, „(...) by większość zawsze respektowała prawa mniejszości, by zasada ta obowiązywała nie tylko w strukturach władzy rządowej i samorządowej, ale także w stosunkach społecznych i ekonomicznych”⁵⁵, towarzyszy postulat szanowania przez

⁴⁷ W tym kontekście partia podkreśla rolę państwa w nadaniu szczególnej rangi uczczeniu 100-letniej rocznicy śmierci Bolesława Prusa (2012), 100-lecia urodzin Witolda Lutosławskiego (2013), 150-lecia urodzin Stefana Żeromskiego (2014) oraz 250-lecia Teatru Narodowego (2015). Tamże, s. 174.

⁴⁸ SLD postuluje także podjęcie wysiłków w celu „poprawy warunków pracy bibliotek i poważnego zwiększenia ich księgozbiorów poprzez osiągnięcie do końca kadencji podwojenia aktualnego wskaźnika zakupów bibliotecznych”. Tamże.

⁴⁹ *Program Wyborczy...*, dz. cyt.

⁵⁰ *Otwarta kultura...*, dz. cyt., s. 8. SLD chce również opracowania systemu zachęt, dostrzegania i nagradzania mecenatu prywatnego dla działalności kulturalnej. *Jutro bez obaw...*, dz. cyt., s. 176.

⁵¹ Tamże, s. 174.

⁵² *Tezy z konferencji...*, dz. cyt., s. 25.

⁵³ *Jutro bez obaw...*, dz. cyt., s. 174.

⁵⁴ Tamże.

⁵⁵ *Nasze Tradycje i Wartości – Deklaracja I Kongresu SLD*, Warszawa, 19 grudnia 1999, http://www.sld.org.pl/partia/p-r-m-a-842/i_kongres_1999.htm (dostęp 10.10.2010 r.).

państwo prawa mniejszości (także wyznaniowych i narodowych) do autonomicznego kształtowania oświaty, kultury i tradycji⁵⁶. SLD wskazuje tu na konieczność ponownego włączenia problematyki ochrony i rozwoju kultury mniejszości narodowych do zakresu odpowiedzialności ministra kultury, co ma służyć lepszej realizacji troski o kulturę „nowych migracji”⁵⁷.

4. Program partii „Zieloni 2004”

4.1. Diagnoza stanu polskiej kultury

Kultura – w przekonaniu „Zielonych 2004” – to przede wszystkim sposób postrzegania świata oraz relacji do niego, zaś jej kształtowanie w Polsce poddane zostało „(...) pełnemu zaniedbaniu dyktatowi neoliberalnej ideologii”⁵⁸. Zieloni wskazują tym samym m.in. na niesprawiedliwy rozdział pomiędzy kulturą wysoką a popularną w przestrzeni publicznej, niewydolność programów edukacyjnych w zakresie kształcenia przyszłych świadomych odbiorców kultury wysokiej, a kreujących „mniej lub bardziej wybrednych konsumentów reklam i rozrywki”, czy też ideologizację i upolitycznienie finansowanych ze środków publicznych projektów artystycznych, przeczące wolności artystycznej.

Partia deklaruje przywiązanie do postulatów inicjatywy Obywatele Kultury, przedstawionych w apelu do Premiera dnia 2 lutego 2010 r., wśród których wymieniono m.in. konieczność poprawy poziomu edukacji kulturalnej, zwiększenie nakładów na kulturę oraz stworzenie nowych form – fakultatywnych w stosunku do środków budżetowych – finansowania przedsięwzięć kulturalnych⁵⁹.

4.2. Formy wspierania kultury na szczeblu państwowym

W przekonaniu partii brak środków na rozwój infrastruktury kulturalnej w Polsce stanowi jedynie „zasłonę dymną”, przesłaniającą realne problemy polskiej kultury. Brzemie odpowiedzialności za stan owej infrastruktury – w opinii Zielonych 2004 – spoczywa na państwie, którego środki mogą być okazjonalnie uzupełniane w ramach innych form finansowania. W programie wskazano na szanse związane z możliwością odpisania 1% CIT przez podmioty promujące kulturę, lecz „forma ta nie może stać się jedynym źródłem finansowania kultury w naszym kraju”.

Radykalnych zmian domaga się również przestarzały system zarządzania kulturą, gdyż inercja polskich instytucji kulturalnych jest w dużej mierze pochodną „nepotyzmu i mierności, łączonej z reprodukcją archaicznych wzorców projektów kulturalnych”⁶⁰. Należy bowiem zapobiec „festiwalizacji kultury”, która – stanowiąc element samorządo-

⁵⁶ *Uchwała Podlaskiej Konwencji Wojewódzkiej SLD, Białystok, 4 lutego 2006, w: Biuletyn po Krajowej Konwencji Sojuszu Lewicy Demokratycznej, 2-3 czerwca 2007, <http://sld.kielce.pl/dokumenty/biuletyn.pdf> [10.10.2011], s. 53.*

⁵⁷ Obecnie kwestie regulowane są w obrębie resortu spraw wewnętrznych. *Jutro bez obaw...*, dz. cyt., s. 176.

⁵⁸ *Kultura bez dyrektorów i obciachu. Priorytety Zielonych 2004 w polityce kulturalnej*, materiały własne, s. 1.

⁵⁹ Por. *Apel Obywateli Kultury*, <http://obywateleokultury.pl/glowna/> (dostęp 31.07.2011 r.).

wego public relations – poddana jest presji adhocizmu jednorazowych efektywnych wydarzeń kulturalnych, forsowanych kosztem długookresowych, perspektywicznych przedsięwzięć, a także naznaczonej miazmatami upolitycznienia „rozrywec świetlicowej”, nieobcej wielu operom czy teatrom.

Partia przeciwstawia się dogmatyzacji zjawiska konkurencji w przestrzeni kultury, akcentując jej zadania w zakresie polepszania jakości życia, sprzyjania społecznej inkluzji i zwiększania poziomu kapitału ludzkiego. Priorytet działań państwa w owej sferze stanowić bowiem powinno prawo obywateli do jak najszerszego udziału w życiu kulturalnym społeczeństwa oraz aktywna partycypacja w tworzeniu kultury. Z tego względu partia wspiera różnorakie inicjatywy oddolne w sferze kultury, uwypuklając konieczność aktywniejszego działania lokalnych placówek kulturalnych, które – m.in. w wyniku wykorzystania funduszy europejskich – mogą podejmować zadania społecznej i kulturalnej inkluzji lokalnych organizacji pozarządowych i grup nieformalnych.

Zielonych 2004 cechuje w rezultacie nieufność wobec procesów „automatycznego” zastępowania likwidowanych publicznych instytucji kulturalnych podmiotami o charakterze niepublicznym. Instytucje takie jak biblioteki, wideoteki, domy kultury, muzea, teatry objazdowe czy media o charakterze kulturalnym powinny bowiem posiadać gwarancje finansowania ze środków publicznych i samorządowych, co warunkuje ich funkcjonowanie oraz możliwość zapewniania dostępu do rozmaitych form kultury⁶¹.

4.3. Zadania państwa wobec pluralizacji mediów

Analiza sytuacji polskich mediów prowadzi – w przekonaniu partii – do niepokoju związanego z zanikiem polskich mediów publicznych, które powinny stronić od „ordynarnej politycznej i reklamowej presji”⁶². Partia podejmuje także problem dostępności kultury w Internecie, wskazując na konieczność cyfryzacji polskiego dziedzictwa kulturowego, jak i podejmowania inwestycji infrastrukturalnych na rzecz zwiększenia dostępu do sieci. Internet – jako medium służące kulturze – powinien również posiadać gwarancje ochrony wolności słowa.

Liberalny model polityki kulturalnej

1. Program Platformy Obywatelskiej (PO)

1.1. Tożsamość narodowa w dobie integracji

Fundamentalnym wyzwaniem – w opinii PO – dla polskiej kultury współczesnej, w świetle którego należy dokonać redefinicji jej priorytetów i zadań, jest konieczność pogodze-

⁶⁰ Jak czytamy w programie: „Nie istnieje publiczna kontrola nad nielicznymi konkursami dyrektorskimi. Do dziś w wielu instytucjach osoby bez żadnego przygotowania merytorycznego pełnią najważniejsze funkcje decyzyjne. Wiąże się to z karygodnym upolitycznieniem nominacji”. *Kultura bez dyrektorów...*, dz. cyt., s. 1.

⁶¹ Tamże, s. 1n.

⁶² Tamże, s. 2.

nia tradycji i nowoczesności oraz poszukiwania równowagi pomiędzy kulturą globalną a narodową, przy uwzględnieniu regionalnych i lokalnych odrębności⁶³. Polska kultura postrzegana jest w dokumentach programowych poprzez pryzmat budowy zjednoczonej Europy, mimo że wzajemna interakcja wartości narodowych i europejskich powinna kształtować się nie jako emanacja procesów wchłaniania rodzimej kultury przez model paneuropejski, lecz raczej w duchu „(...) pogłębienia narodowej tożsamości i współodpowiedzialności za losy Europy”⁶⁴. Poszukiwanie właściwego miejsca narodowej kultury w Unii Europejskiej widziane jest jednakże jako wyzwanie, któremu sprostać można jedynie poprzez poszerzanie horyzontów znajomości polskiej historii i kultury oraz kultywowanie narodowych i rodzinnych tradycji.

W programie partii krytycznej ocenie poddano w programie partii „sprzeczny z postawami otwartości” nurt martyrologiczno-romantyczny interpretacji miejsca Polski w Europie i w świecie, któremu przeciwstawiono wizję kultury narodowej jako „laboratorium przyszłości”, nacechowanej „zmiennością, zróżnicowaniem, pluralizmem, wielością, indywidualnością, pielęgnacją różnorodności kulturowej i dialogiem kultur”⁶⁵, a stanowiącej jednocześnie nieocenioną pomoc w budowaniu spójności społeczeństwa i walce ze społecznym wykluczeniem. Tak zdefiniowaną kulturę uznano również za istotną składową uwarunkowań sprzyjających wzrostowi gospodarczemu⁶⁶, a polityka kulturalna powinna wykraczać poza „formy wspierania artystów” w kierunku wzmacniania kapitału społecznego i kreatywności, wpisując się w budowę nowoczesnej gospodarki opartej na wiedzy i wspieranie inteligentnego (smart) wzrostu gospodarczego, zgodnie ze strategią UE „Europa 2020”⁶⁷.

1.2. Decentralizacja w polityce kulturalnej

Cele polityki kulturalnej zdefiniowano w programie PO relatywnie szeroko, wskazując w ogólności na „(...) pielęgnowanie dziedzictwa kulturowego⁶⁸, ale i dbałość o twórców i sztukę współczesną, równy dostęp do kultury i jej dóbr, tworzenie dogodnych warunków do rozwoju przemysłu kultury, poszerzanie i unowocześnianie edukacji kulturalnej i umacnianie wielokulturowości, dialogu międzykulturowego i społeczeństwa obywatelskiego”.

⁶³ *By żyło się lepiej. Wszystkim! Program wyborczy Platformy Obywatelskiej*, Warszawa 2007, s. 69.

⁶⁴ Tamże, s. 9.

⁶⁵ Tamże, s. 69.

⁶⁶ Gruntowna reforma sektora kulturowego ma w ostateczności prowadzić do „(...) generowania przezeń dochodów i nowych miejsc pracy, zwiększenia atrakcyjności naszych regionów i tworzenia ścieżek do wzrostu PKB”. Tamże, s. 69, 74.

⁶⁷ *Następny krok. Razem. Program wyborczy 2011*, s. 57.

⁶⁸ Wśród form troski o dziedzictwo narodowe program wyborczy z 2011 r. wymienia: utworzenie Narodowego Instytutu Audiowizualnego, Narodowego Instytutu Dziedzictwa, Narodowego Instytutu Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów Publicznych, Narodowego Forum Muzyki we Wrocławiu, Muzeum Fryderyka Chopina w Warszawie, Muzeum II Wojny Światowej w Gdańsku, Muzeum Historii Żydów Polskich, Międzynarodowego Centrum Kultur w Kielcach, Opery i Filharmonii Podlaskiej, Filharmonii Warmińsko-Mazurskiej. Tamże, s. 58-60.

telskiego”⁶⁹. W ścisłej korelacji z realizacją owych zadań ma pozostawać promocja obywatelstwa europejskiego oraz konsekwentne wcielanie w życie postanowień „Konwencji UNESCO o ochronie i promocji różnorodności w ekspresji kulturalnej”⁷⁰.

Partia nawiązuje w programie do dwóch zasadniczych nurtów prowadzenia nowoczesnej polityki kulturalnej, implementowanych w innych krajach europejskich, wskazując, iż współczesną kulturę należy rozumieć raczej w kontekście „dochodowego przemysłu kulturowego”, nie zaś tradycyjnego sektora finansowanego w pełni z budżetów publicznych⁷¹. Państwo bowiem – nie wyzbywając się dotychczasowych kompetencji koordynacyjnych w sferze kultury – powinno dokonać redefinicji własnych prerogatyw w kierunku zwiększenia efektywności sektora kulturowego, co może mieć miejsce poprzez włączenie do procesów zarządzania rozlicznych ciał pośredniczących (agencji, fundacji, organizacji quasi-rządowych), pozostawiając w ich gestii rozporządzanie funduszami publicznymi, tudzież deetatyzację instytucji kultury, równoważną z uniezależnieniem sektora od finansowania budżetowego. Właściwa konfiguracja polityki kulturalnej w przekonaniu partii polega na umiejętnym połączeniu działań decentralizacyjnych i dekoncentracyjnych.

Zaprezentowane w programie PO analizie rzeczywistości kulturowej towarzyszy ocena dotychczasowych przemian w sferze kultury, które oceniono jako pozytywne, lecz niewystarczające. Ugrupowanie podkreśla konieczność przełamania monopolu państwa i zwiększenia partycypacji organizacji prywatnych w zarządzaniu finansami instytucji kultury, mimo iż system organizacji kultury w Polsce wykazuje liczne ograniczenia, związane m.in. ze źle przeprowadzoną decentralizacją, rocznym planowaniem budżetowym, brakiem przejrzystości w zasadach organizowania działalności placówek kulturalnych⁷², czy niewłaściwym monitorowaniem stanu ich finansów. Partia tym samym postuluje szereg reform ukierunkowanych na stworzenie nowego ustroju w sferze kultury, charakteryzującego się większą wydajnością i szerszym dostępem społeczeństwa do dóbr kulturowych, w oparciu o „(...) doświadczenia krajów europejskich o dojrzałej gospodarce rynkowej i znacznie bogatszych”⁷³.

Zmiany w procesach zarządzania kulturą powinny opierać się na kilku – prowadzących do pluralizacji spektrum podmiotów sfery kultury – przesłankach, wśród których szczególnie nacisk partia kładzie na:

⁶⁹ *By żyło...*, dz. cyt., s. 69.

⁷⁰ *Konwencja UNESCO w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego, sporządzona w Paryżu dnia 20 października 2005 r.*, dokument dostępny na stronie internetowej: http://static1.money.pl/d/akt_y_prawne/pdf/DU/2007/215/DU20072151585.pdf, (dostęp 20.05.2010 r.).

⁷¹ Jak czytamy w programie: „przemysł kreatywny wytwarza prawie 3% PKB w UE. W Polsce też może on mieć większy udział w każdym sektorze gospodarki, zaszczepiając kreatywność i innowacyjność. (...) W naszej filozofii rządzenia polityka kulturalna państwa stała się jedną z kluczowych strategii rozwoju kraju”. *Następny krok...*, dz. cyt., s. 58.

⁷² Sposób zarządzania instytucjami kultury łączy rozwiązania obowiązujące w przedsiębiorstwach komercyjnych i jednostkach gospodarki pozabudżetowej.

⁷³ *By żyło...*, dz. cyt., s. 73.

Fundamentalnym wyzwaniem – w opinii PO – dla polskiej kultury współczesnej, w świetle którego należy dokonać redefinicji jej priorytetów i zadań, jest konieczność pogodzenia tradycji i nowoczesności oraz poszukiwania równowagi pomiędzy kulturą globalną a narodową, przy uwzględnieniu regionalnych i lokalnych odrębności.

1. wzmocnienie autonomii instytucji prowadzących działalność kulturalną m.in. poprzez zmianę ich statusu formalnoprawnego na fundacje i spółki,
2. zmniejszenie liczby instytucji narodowych na rzecz promocji samorządowych ośrodków kultury, ze wskazaniem na rolę gmin w procesach organizowania przedsięwzięć kulturowych⁷⁴,
3. zróżnicowanie źródeł finansowania kultury, przy uwzględnieniu możliwości ich finansowego wspierania przez osoby fizyczne⁷⁵.

PO wskazuje również na konieczność aktywizacji państwa w sferze kinematografii, głównie w roli regulatora, postulując wspieranie produkcji niezależnej i fabularnego filmu kinowego oraz ich promocję na rynku europejskim. Sukces komercyjny produkcji – w przekonaniu partii – warunkowany jest m.in. sprawnym funkcjonowaniem form partnerstwa publiczno-prywatnego w powyższej materii⁷⁶.

1.3. Kultura w polityce medialnej

Cele funkcjonowania mediów publicznych w społeczeństwie w programie partii ujęto w kategoriach wspierania kultury narodowej⁷⁷, co czyni Polskie Radio i Tele-

⁷⁴ Celowi temu podporządkowany jest przygotowywany na lata 2011-2015 – przy współpracy z samorządami – program przeznaczenia 375 mln zł na rozbudowę infrastruktury bibliotecznej, sprzężony z budową 1800 Świetlików, stanowiących gminne centra kultury. *Następny krok...*, dz. cyt., s. 61.

⁷⁵ Pozabudżetowe finansowanie instytucji kulturowych obejmuje również organizowanie loterii i gier liczbowych, zobligowanie podmiotów dokonujących renowacji lub budowy obiektów do przekazywania 1% kosztów na rzecz kultury, przejęcie części dopłat do stawek totalizatora sportowego, czy zobligowanie przemysłu kinematograficznego do przeznaczania części przychodów na rodzime produkcje filmowe. *By żyło...*, dz. cyt., s. 71, 74.

⁷⁶ Obowiązek finansowej partycypacji we wspieraniu twórczości filmowej ma spoczywać również na nadawcach telewizyjnych i dostawcach nowych medialnych usług audiowizualnych (m.in. wideo na życzenie). Tamże, s. 68.

⁷⁷ Tamże, s. 66.

wizję Polską instytucjami owej kultury⁷⁸. Tak pojęta misja mediów stawia przed nimi zadanie aktywnego uczestnictwa w kształtowaniu świadomości obywatelskiej (w tym historycznej)⁷⁹, utrzymywania wysokich standardów życia społecznego oraz tworzenia warunków do wymiany poglądów na forum publicznym. Za formę pogodzenia owych dezyderatów z potrzebą zapewnienia mediom publicznym odpowiednich funduszy na wypełnianie ich zadań przyjmuje się licencje programowe, w których zdefiniowane zostaną kilkuletnie plany działania medialnych ośrodków publicznych⁸⁰.

2. Program Unii Polityki Realnej (UPR)

2.1. Miejsce kultury w społeczności państwowej

Mówiąc o elementach składowych kultury narodowej, UPR deklaruje przywiązanie do tradycji i nowoczesnej wiedzy, opartych na ludzkim rozumie i osądzie sumienia, jak i akceptowanych na poziomie indywidualnym, rodzinnym oraz narodowym wartości religijnych i moralnych. Partia podkreśla jednocześnie konieczność przeciwstawienia się nadmiernej biurokratyzacji życia społecznego, gdyż „przez utożsamienie narodu z państwem i sztuczne popieranie traci on z wolna duchową tożsamość”⁸¹.

Celem wyznaczonym w programie partii w zakresie kultury jest odbudowanie aksjologii cywilizacji łacińskiej: praw i zasad moralnych, wartości godności, honoru, prawdy, wolności, własności prywatnej i odpowiedzialności⁸². Kultura polska – zgodnie z programem UPR – ma niezaprzeczalnie charakter katolicki, cywilizacja zachodnia zaś – chrześcijański, stąd też zachowaniu owych fundamentów ma służyć popieranie roli Kościołów w sferze moralnej, choć partia podkreśla konieczność ograniczania bezpośredniego wpływu instytucji kościelnych na politykę, w celu zachowania zasady wolności sumienia⁸³.

2.2. Liberalna wizja polityki kulturalnej

Zgodnie z liberalną linią partii, program uwypukla postulat wycofania się państwa z wszelkiej działalności gospodarczej, w szczególności – działań w zakresie systemu oświaty, nauki i kultury. Niezbędne bowiem jest „przywrócenie naturalnych mechani-

⁷⁸ Tamże, s. 67.

⁷⁹ Wkład ów realizowałyby się także poprzez konieczność udostępnienia w internecie wszelkich materiałów archiwalnych dotyczących historii i kultury narodowej będących w posiadaniu telewizji i radia publicznego. Tamże, s. 68.

⁸⁰ Tamże, s. 67.

⁸¹ *Deklaracja programowa*, <http://www.upr.org.pl/main/artukul.php?strid=1&katid=79&aid=400> (dostęp 31.07.2011 r.).

⁸² Afirmacja odpowiedzialności – w przekonaniu partii – musi zostać integralnie powiązana ze „swobodą zrzeszania się, zapewnieniem tajemnicy korespondencji i łączności, swobodą ruchu ludzi, przedmiotów i kapitałów, swobodą zawierania transakcji i umów o pracę, zwiększeniem bezpieczeństwa osobistego i wpływu na władzę”. *Program UPR*, <http://www.upr.org.pl/main/artukul.php?strid=1&katid=79&aid=390> (dostęp 31.07.2011 r.).

⁸³ Tamże.

zmów, które przez wieki pozwalały znacznie słabszym gospodarczo państwom kwitnąć materialnie i duchowo”⁸⁴. W rezultacie w programie zawarto wyraźną deklarację: „(...) państwo nie może subsydiować kultury. Działalność naukowa i kulturalna nie powinna być ograniczana”⁸⁵. Brak udziału środków publicznych w finansowaniu instytucji kulturalnych ma bowiem – poprzez konkurencję pomiędzy nimi – służyć zwiększeniu ich rentowności oraz przełamaniu forsowanej przez władze publiczne „jedynej słusznej wizji kultury”⁸⁶.

2.3. Liberalizm w polityce medialnej

UPR postuluje całkowitą decentralizację i prywatyzację mediów publicznych, choć nie oznacza to, iż mogą one pozostać autonomiczne wobec podstawowych wartości moralnych. Z tego też względu partia wskazuje, iż „(...) ujawnienie tajemnic państwowych oraz publiczne szerzenie pornografii i treści mogących urazić uczucia nieuprzedzonego odbiorcy oraz szerzenie fałszu może podlegać cenzurze represyjnej. Niedopuszczalne winno być koncesjonowanie środków masowego przekazu i cenzura prewencyjna”⁸⁷.

Podsumowanie

Przeprowadzona analiza pozwala dokonać pewnych zasadniczych konstatacji w zakresie modelowych rozwiązań w obrębie kultury, przyjmowanych przez poszczególne partie. Wyraźne eksponowanie roli państwa w zarządzaniu kulturą przypisać należy zgodnym z modelem centralistycznym programom PiS, PSL, SLD oraz partii Zieloni 2004, przeciwstawiając im ukierunkowane na decentralizację i komercjalizację sektora kultury postulaty PO oraz UPR, wpisujące się w model liberalny.

Pomimo podobnego zapatrywania PiS, PSL, SLD oraz Zieloni 2004 na aktywną rolę państwa w przestrzeni kulturowej, partie te charakteryzuje właściwy im koloryt ujęcia priorytetów polityki kulturalnej. O ile PiS akcentuje konieczność promocji i zachowania dziedzictwa narodowego w kontekście ekspansji zagrażającej narodowej identyfikacji „tożsamości europejskiej”, PSL staje na straży różnorodności regionalnych i lokalnych kultur, deklarując przy tym przywiązanie do tradycyjnych wartości. Postulaty SLD oraz Zieloni 2004 koncentrują się na tworzeniu przez władze publiczne możliwości nieskrępowanego rozwoju kultury w kontekście neutralnego światopoglądowo państwa, czemu towarzyszyć powinny działania na rzecz zwiększania partycypacji wszystkich grup społecznych w kulturze poprzez zabezpieczenie równych praw jedno-

⁸⁴ *Deklaracja programowa*, dz. cyt.

⁸⁵ *Program UPR*, dz. cyt.

⁸⁶ „W roku 1989 skończył się w Polsce komunizm, ale niestety nie wszędzie, bowiem doktryna o tym, że sztuka musi być państwowa ma swoje korzenie w państwie totalitarnym. UPR, opowiadając się za wolnością w każdej dziedzinie życia, upomina się o dekomunizację w teatrach i innych instytucjach kulturowych”. *Tomasz Dalecki: Niech rząd odczepi się od aktorów*, 29 października 2009, <http://www.upr.org.pl/main/artukul.php?strid=1&katid=17&aid=8487> (dostęp 31.07.2011r.).

⁸⁷ *Program UPR*, dz. cyt.

stek do uczestnictwa we wszystkich jej sferach oraz podkreślenie jej niewątpliwego wkładu w budowę społeczeństwa obywatelskiego.

Charakterystyczną cechą modelu liberalnego jest pluralizacja wartości realizowanych w ramach kultury, jak i wynikająca z decentralizacji różnorodność podmiotów odpowiedzialnych za jej wspieranie i promocję. Zawartemu w programie PO postulatowi zdecydowanego włączenia aspektów kulturowych w procesy rozwoju gospodarczego i społecznego, UPR przeciwstawia wizję kultury jako emanacji tradycyjnych wartości, realizowanych jednak w obrębie neutralnego światopoglądowo państwa. ■

BIBLIOGRAFIA

- *Apel Obywateli Kultury*, <http://obywatelektury.pl/glowna/> (dostęp 31.07.2011 r.);
- *By żyło się lepiej. Wszystkim! Program wyborczy Platformy Obywatelskiej*, Warszawa 2007;
- *Deklaracja programowa*, <http://www.upr.org.pl/main/arttykul.php?strid=1&katid=79&aid=400> (dostęp 31.07.2011 r.);
- *Deklaracja wyborcza Sojuszu Lewicy Demokratycznej. Człowiek - Dom - Praca. Samorząd 2010*, <http://www.sld.silesia.pl/pl/wiadomosci-z-kraju/deklaracja-wyborcza-sojuszu-lewicy-demokratycznej-czlowiek-dom-praca-samorzad-2010> (dostęp 10.10.2010 r.);
- *Jutro bez obaw. Program dla Polski*, Komitet Wyborczy SLD, Warszawa 2011;
- *Konstytucja Programowa SLD*, http://www.sldkkoze.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=100&Itemid=105 (dostęp 24.08.2011 r.);
- *Kultura bez dyrektorów i obciachu. Priorytety Zielonych 2004 w polityce kulturalnej*, materiały własne;
- *Kultura i media*, <http://www.programpis.org.pl/29,kultura-i-media.html> (dostęp 10.10.2011 r.);
- *Następny krok. Razem. Program wyborczy 2011*, Warszawa 2011;
- *Nasze Tradycje i Wartości - Deklaracja I Kongresu SLD*, Warszawa, 19 grudnia 1999, http://www.sld.org.pl/partia/p-r-m-a-842/i_kongres_1999.htm (dostęp 10.10.2010 r.);
- *Nowoczesna, solidarna, bezpieczna Polska. Program Prawa i Sprawiedliwości*, Warszawa 2011;
- *Otwarta kultura. Kultura i dziedzictwo narodowe w programie SLD*, www.sld.org.pl/download/index/biblioteka/433 (dostęp 10.10.2011 r.);
- *Polskie Stronnictwo Ludowe wobec problemów i wyzwań dla Polski*, w: *Dokumenty X Kongresu PSL*, Warszawa, 8 listopada 2008,

- http://www.psl.org.pl/upload/pdf/dokumenty/Dokumenty_X_Kongres_PSL/Psl1.pdf (dostęp 10.10.2011 r.);
- *Program UPR*, <http://www.upr.org.pl/main/artukul.php?strid=1&katid=79&aid=390> (dostęp 31.07.2011 r.);
 - *Program Wyborczy Koalicji SLD i UP 2001*, <http://www.sld.org.pl/program/p-r-m-a-7597/dokumenty.htm> (dostęp 24.08.2011 r.);
 - *Rezolucja nr 3 X Kongresu Polskiego Stronnictwa Ludowego z dnia 8 listopada 2008 r. w sprawie: polityki państwa wobec mediów oraz ich roli w rozwoju kultury i demokracji*, w: *Dokumenty X Kongresu PSL*, Warszawa, 8 listopada 2008, http://www.psl.org.pl/upload/pdf/dokumenty/Dokumenty_X_Kongres_PSL/Psl1.pdf (dostęp 8.10.2011 r.);
 - *Tezy z konferencji „Równy dostęp do wiedzy i kultury”, 2 czerwca 2006*, w: *Zeszyt Programowy SLD, 1 stycznia 2006 - 31 maja 2007*, Warszawa 2007, <http://sld.kielce.pl/dokumenty/zeszyt.pdf> (dostęp 10.10.2011 r.);
 - *Tomasz Dalecki: Niech rząd odzepi się od aktorów*, 29 października 2009, <http://www.upr.org.pl/main/artukul.php?strid=1&katid=17&aid=8487> (dostęp 31.07.2011 r.);
 - *Uchwała nr 10/2008 X Kongresu Polskiego Stronnictwa Ludowego z dnia 8 listopada 2008 roku w sprawie odbudowy spółdzielczości rolników*, w: *Dokumenty X Kongresu PSL*, Warszawa, 8 listopada 2008, http://www.psl.org.pl/upload/pdf/dokumenty/Dokumenty_X_Kongres_PSL/Psl1.pdf (dostęp 8.10.2011 r.);
 - *Uchwała Podlaskiej Konwencji Wojewódzkiej SLD*, Białystok, 4 lutego 2006, w: *Biuletyn po Krajowej Konwencji Sojuszu Lewicy Demokratycznej*, 2-3 czerwca 2007, <http://sld.kielce.pl/dokumenty/biuletyn.pdf> (dostęp 10.10.2011 r.), s. 53.

O AUTORZE:

mgr Łukasz Kaczmarczyk - urodzony w Sandomierzu, absolwent Szkoły Głównej Handlowej na kierunkach *Ekonomia* oraz *Metody Ilościowe w Ekonomii*, a także UKSW na ukończonym z wyróżnieniem kierunku *Teologia Ogólna*. Obecnie doktorant w Kolegium Gospodarki Światowej SGH oraz w Instytucie Wiedzy o Kulturze UKSW. Zainteresowania autora koncentrują się wokół wybranych aspektów funkcjonowania Unii Europejskiej, ze szczególnym uwzględnieniem problematyki kulturowej.